

Kolekcija krvi i motivacija u lokalnoj zajednici

Milena Milićev¹, Ivana Simić¹, Jelena Đurđević¹, Ana Strugar¹, Andrijana Kulić¹, Vesna Libek¹

¹ Služba za transfuziju krvi, KBC Zemun- Beograd

Apstrakt

Dobrovoljno davalatstvo (DDK) je jedini način za obezbeđivanje kontinuirane zalihe ovog jedinstvenog leka. Stoga je neophodno motivisati i informisati stanovništvo o pozitivnim efektima donatorstva krvi, a u cilju da se regrutuju novi i zadržavanja postojećih DDK.

Cilj ovog rada bio je ispitivanje načina informisanosti, motiva i prepreka za dobrovoljno davanje krvi, kao i razloga za ponovno davalatstvo.

Ispitivanje je obuhvatilo 65 DDK koji su popunjavali upitnik u Službi za transfuziju krvi KBC Zemun- Beograd. Pitanja su se odnosila na strukturne podatke (pol, starosna dob, obrazovanje), znanje i informisanost o davalatstvu, kao i na motivaciju i prepreke u vezi budućeg dobrovoljnog davanja krvi. Statistička obrada je obuhvatila standardne metode deskriptivne statistike kao i grafičke prikaze.

Dobijeni rezultati su pokazali da je većina ispitanika za dobrovoljno davanje krvi saznalo od porodice i prijatelja (40.6%). Namensko davanje krvi je u većini slučajeva (33.8%) bio prvi kontakt sa davalatstvom. Čak 66.5% DDK se tokom procedure davanja krvi oseća odlično, međutim 7.7% kao prepreku u davanju krvi bira ubod igle. Njih 73.9% se odlučilo da će nastaviti redovno da daruje krv, a kao glavni razlog su uglavnom navodili altruizam (33.8%). Među onima koji bi krv darovali možda povremeno (26.1%), glavni motiv je bio slučaj da krv zatreba nekome iz bliskog okruženja (12.3%).

Na osnovnu ispitivanja, može se reći da je u našoj lokalnoj zajednici dobrovoljno davalatstvo krvi zasnovano na altruizmu. Ipak, u cilju okupljanja većeg broja potencijalnih DDK i zarad zadržavanja postojećih, neophodna je stalna motivacija i promocija davalatstva kao jedinstvene karike zdravstvenog sistema u koje je uključeno celokupno stanovništvo.

Ključne reči: dobrovoljni davalac krvi, motivacija, informisanost, altruizam.

Blood collection and motivation in local community

Milena Milicev¹, Ivana Simic¹, Jelena Djurdjevic¹, Ana Strugar¹, Andrijana Kulic¹, Vesna Libek¹

¹ Department of blood Transfusion, Clinical Hospital Center Zemun, Belgrade

Abstract

Voluntary blood donation is the only source of continous blood supply. That is why motivation and informing about positive effects of donating is of key importance in order to recruit and keep existing donors.

The study was performed in Department of blood Transfusion, Clinical Hospital Center Zemun- Belgrade, where questionnaire was given to 65 voluntary blood donors. The questionnaire comprised structural questions (sex, age, education), questions about previous knowladge and information, as well as motivation and obstacles for donating blood. Descriptive analyses and grafics were used for analizing and presentig results.

Collected data showed that the majority of respondents got information about donating from family and friends (40.6%). Dedicated donation was the most common first contact with donating (33.8%). Although, 66.5% of respondents were feeling excelent during the procedure of blood donation, 7.7% of them choose needle as the most common obstacle. 73.9% declared that are willing to continue with regular donating and alturism was the most quoted motiv (33.8%). Among those who would donate blood periodically (26.1%), the most common motiv was if family or friend was in need for blood (12.3%). In our local comunity blood donation is based on altruism.

Although, in order to gather a grater number of voluntary blood donors, as well as to keep existing donors, continous motivation and promotion of donation is necessary. Aim of this study was to investigate the source of information, motivation and obstacles for voluntary blood donation, as well as the reasons for repeating blood donation.

Keywords: blood donors, motivation, information, altruism.

Uvod

Krv je jedinstveno tečno tkivo koje nije moguće proizvesti na veštački način. Jedini izvor je sam čovek, odnosno davalac krvi. Stoga je sigurno, kvalitetno i brzo lečenje ovim lekom moguće samo uz obezbeđivanje dovoljnog broja dobrovoljnih davalaca krvi. Organizacijom i okupljanjem davalaca bavi se Služba za transfuziju krvi zajedno sa organizacijom Crvenog krsta kao partnerom. Cilj Službe za transfuziju bi trebalo da bude postizanje najvišeg prihvatljivog standarda u prikupljanju krvi, krvnih komponenti i laboratorijskom ispitivanju, upotrebom najviših naučnih saznanja^{1,2}.

Prema opšteprihvaćenoj definiciji Međunarodnog udruženja transfuziologa (ISBT), Međunarodnog Crvenog krsta (IFCR), Svetske zdravstvene organizacije (WHO) i Evropskog veća (Council of Europe), dobrovoljni davalac krvi (DDK) je osoba koja daje krv, plazmu ili ćelijske komponente slobodnom voljom i za to ne prima nikakvu nadoknadu. Evropski projekat koji uključuje 18 zemalja, nazvan DOMAINE (Donor Management in Europe), oformljen je radi obezbeđivanja sigurne i dovoljne količine krvi principima upravljanja sistemom dobrovoljnih davalaca krvi^{3,4}. Prema ovom projektu, preporuka je da se među davaocima jasno razlikuju aktivni i inaktivni davaoci, kao i prvi, budući, redovni i višestruki davaoci krvi. Ova distinkcija obezbeđuje jasne ciljne grupe za efikasnije regrutovanje novih i zadržavanje postojećih davalaca, što bi trebalo da bude motiv svake transfuziološke službe⁵.

Trend u svetu je potpuno altruističko davalaštvo. Međutim, za razvoj ove humane ideje potrebno je uložiti trud u razvoj strategije davalaštva. U cilju sistematičnog pristupa ovom problemu, sprovedene su brojne demografske studije koje su se bavile opisom profila DDK kao i specifičnim motivima i faktorima koji utiču na odluku o dobrovoljnom davalaštvu krvi^{6,7,8}. Takođe, kvantitativne studije su na globalnom nivou analizirale svet davalaštva u odnosu na tri važna aspekta: efikasnost motivacije, razlozi i prepreke za daobrovoljno davanje krvi, kao i mogućusnost transformacije u redovne davaoce^{9,10}. Pokazano je da veoma važnu ulogu imaju i adolescenti, kao deo populacije na koji treba obratiti posebnu pažnju. Njihovom adekvatnom motivacijom, stekao bi se ne samo dobrovoljni davalac krvi sa „karijerom“ u davalaštvu, već bi uticaj bio pozitivan i u smislu razvoja zrelog, građanskog odnosa prema zdravlju i. Ne postoji dovoljno podataka o stepenu informisanosti i motivacije za prvo, kao i ponavljano dobrovoljno davalaštvo krvi u našoj lokalnoj zajednici. Poznavanje ovih prilika bi umnogome olakšalo i unapredilo razvoj dobrovoljnog davalaštva krvi, kao merila društvene odgovornosti i svesti građana o značaju darovanja ovog jedinstvog leka.

Cilj ovog rada bio je ispitivanje načina informisanosti, motiva i prepreka za dobrovoljno davanje krvi, kao i razloga za ponovno davalaštvo.

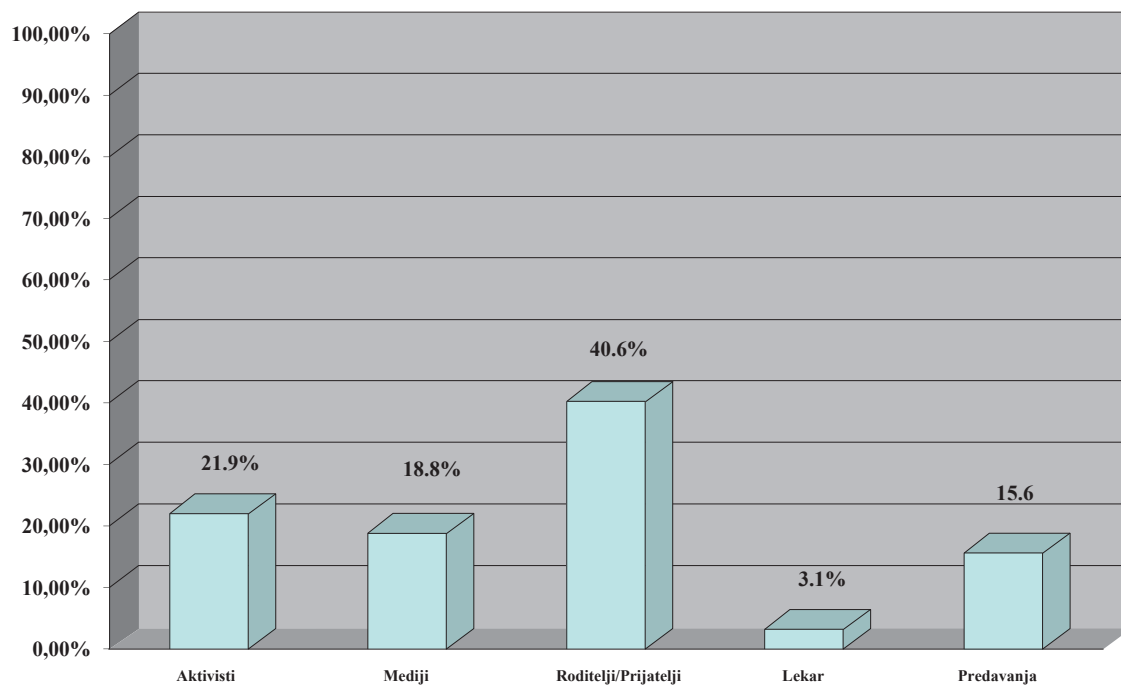
Materijal i metode

Ispitivanje je sprovedeno u Službi za transfuziju krvi, KBC Zemun- Beograd tokom juna 2013. godine. Analizom je obuhvaćeno 65 dobrovoljnih davalaca krvi koji su u navedenom periodu posetili Službu i popunili prethodno dizajniran upitnik. Upitnik je bio zatvorenog tipa, a sadržao je 17 pitanja koja su bila podeljena u tri grupe: strukturalna pitanja (pol, godište, zanimanje i sl.), pitanja vezana za prethodno znanje i informisanost o davalaštvu, kao i pitanja u vezi motivacije i prepreka u vezi budućeg dobrovoljnog davanja krvi. Za analizu podataka korišćene su standardne deskriptivne statističke metode, a rezultati su prikazni grafički.

Rezultati

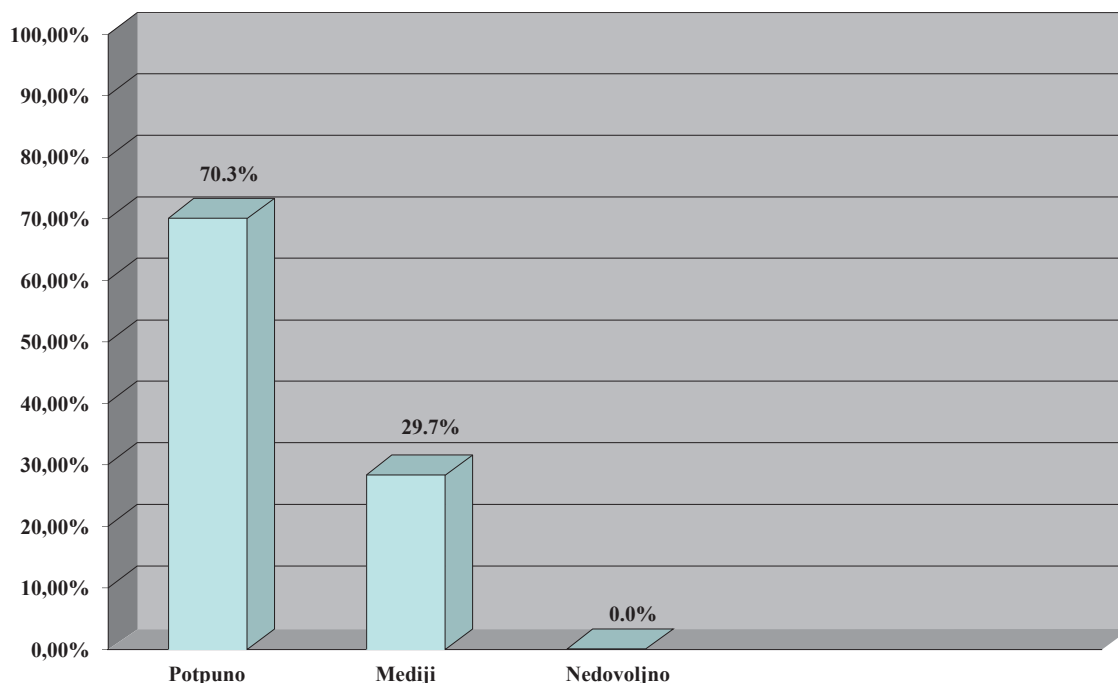
Studija je obuhvatila ukupno 65 dobrovoljnih davalaca krvi. Učesnici su bili heterogenog uzrasta, od 19 do 65 godina, a srednja vrednost je iznosila 36.8 godina. Distribucija među polovima je bila približno jednaka, 34 muškarca (52.3%) i 31 žena (47.7%). Kod najvećeg broja DDK stepen obrazovanja je bio srednja stručna sprema (75.4%, N=49) i u najvećem broju slučajeva su bili u radnom odnosu (63.1%, N=41).

Na pitanje kako su saznali za davanje krvi najveći broj ispitanika je odgovorio da je to bilo preko roditelja ili prijatelja (40.6%, N=26), a 21.9% (N=14) je bilo informisano od strane aktivista na radnom mestu ili u školi (Grafikon 1).

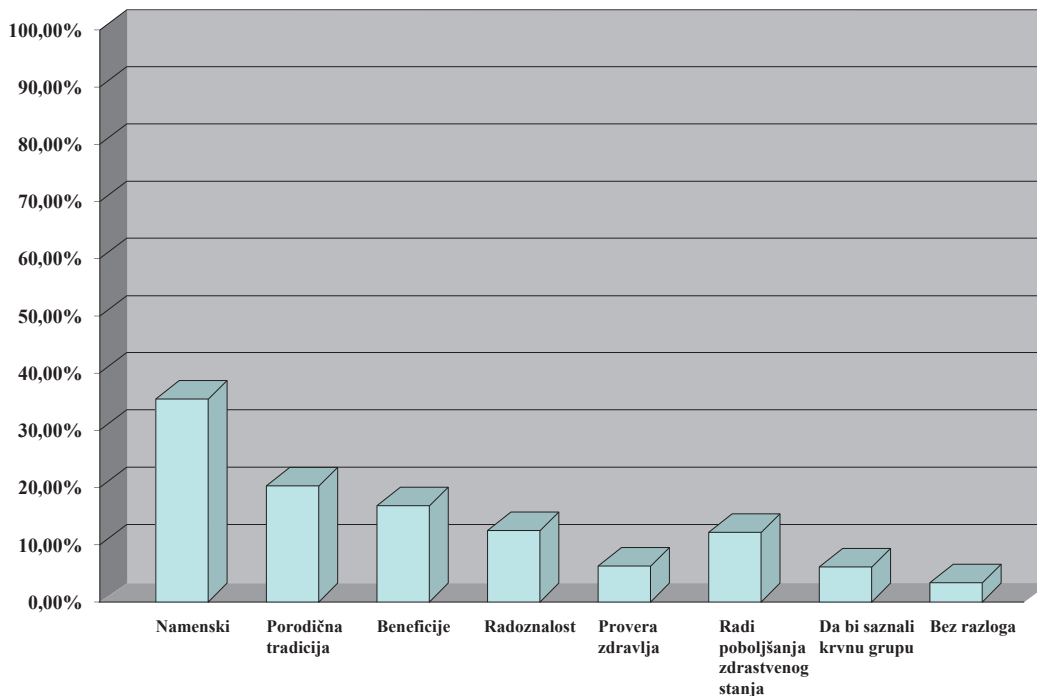
Grafikon 1. Učestalost ponuđenih odgovora na pitanje *Kako ste saznali o davanju krvi?*

70.3% davalaca je navelo da je potpuno informisano po pitanju davalaštva, a 29.7% je bilo delimično informisano (Grafikon 2).

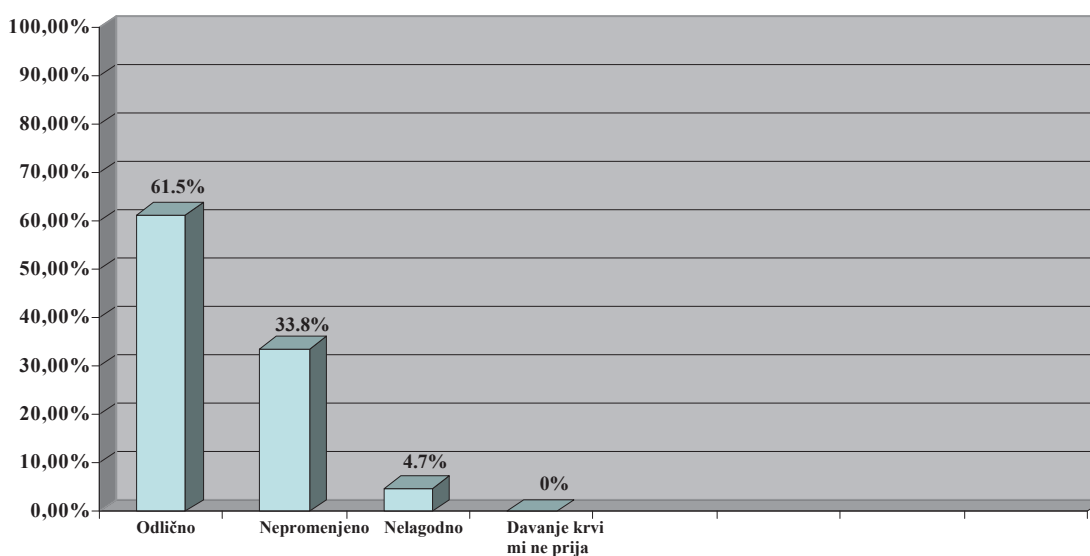
Grafikon 2. Učestalost odgovora na pitanje *koliko su ispitanici informisani o davanju krvi?*

Na pitanje šta je bio motiv za prvo davanje krvi, čak 33.8% ispitanika (N=22) je kao odgovor navelo namensko davanje krvi, njih 18.5% (N=12) je za motiv imalo praćenje porodične tradicije, a 15.4% (N=10) je prvi put dalo krv zbog beneficija. Potom, jednaki po učestalosti, slede odgovori da je to bilo iz radoznalosti i radi poboljšanja zdravstvenog stanja (10.8%, N=7) (Grafikon 3).

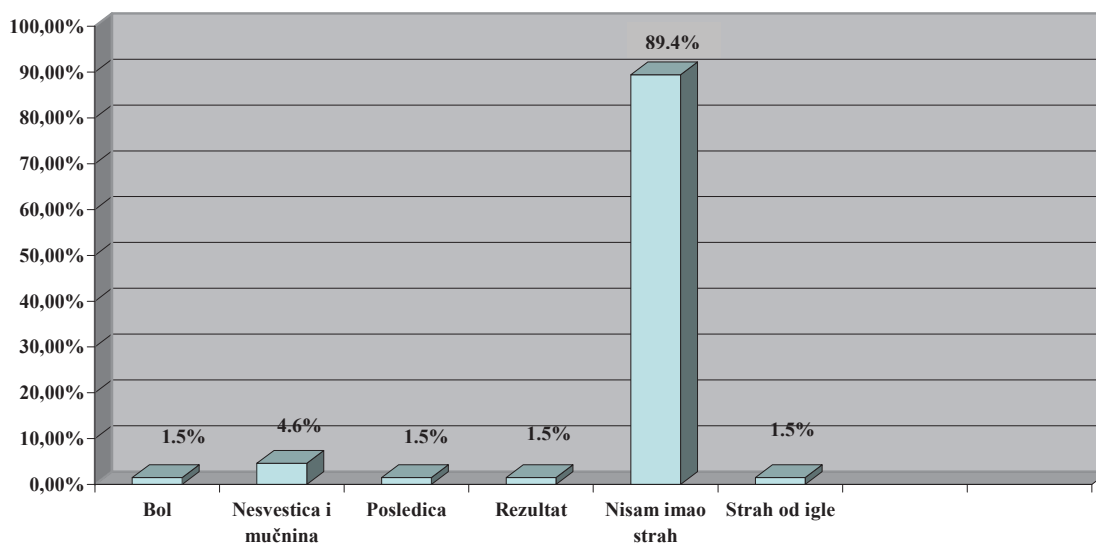
Grafikon 3. Učestalost razloga zbog kojih su ispitanici prvi put dali krv

U cilju ispitivanja mogućih prepreka za dobrovoljno davalatstvo krvi, postavili smo pitanje kako se osećate u toku davanja krvi? Najveći broj ispitanika je odgovorio da se oseća odlično, 61.5% (N=40), a 33.3% (N=22) se osećalo nepromenjeno (Grafikon 4).

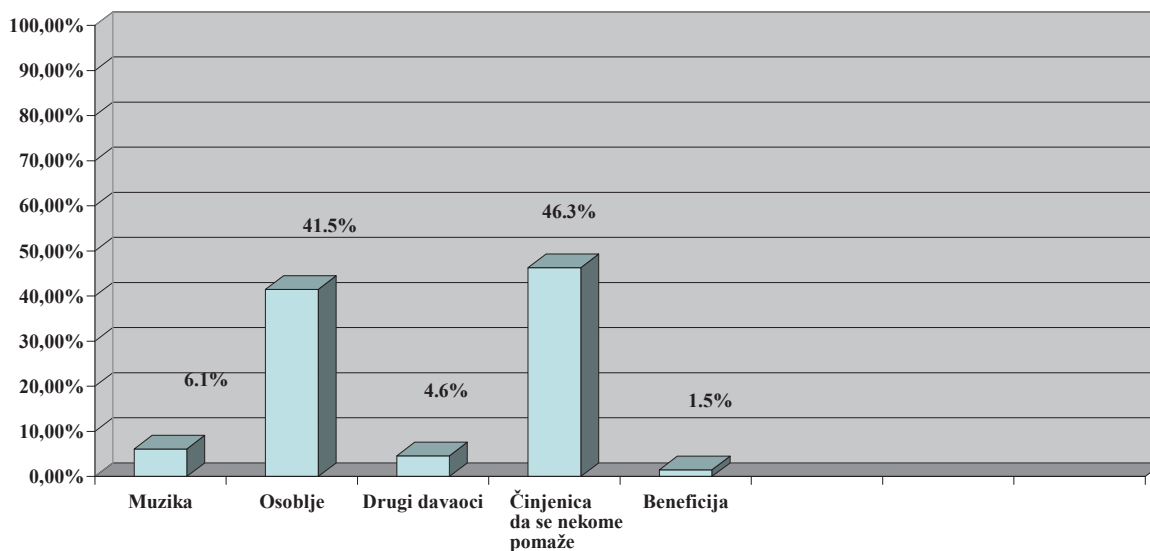
Grafikon 4. Učestalost odgovora koji opisuju osećaj u toku davanja krvi

To je potvrdila i činjenica da su na pitanje o strahu povodom davanja krvi, čak u 89.4% slučajeva (N=58) odgovorili da nije bilo straha (Grafikon 5).

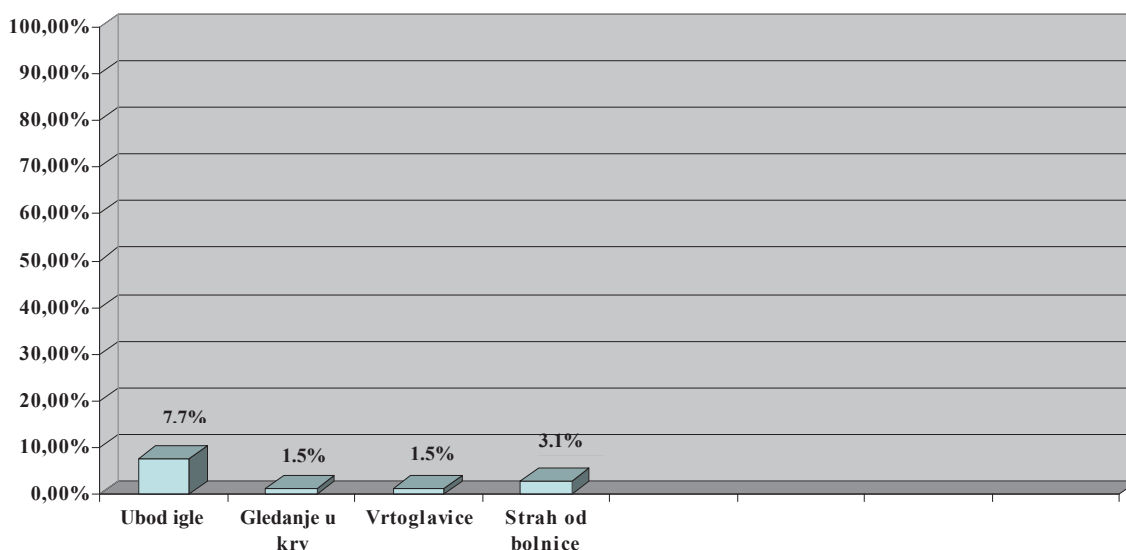
Grafikon 5. Učestalost faktora koji uzrokuju *strah pri proceduri davanja krvi*

Davanje krvi nije bilo neprijatno najčešće zbog same činjenice da nekome tim činom pomažu (46.3%, N=30), kao i zbog razgovora sa osobljem (41.5%, N=27) (Grafikon 6).

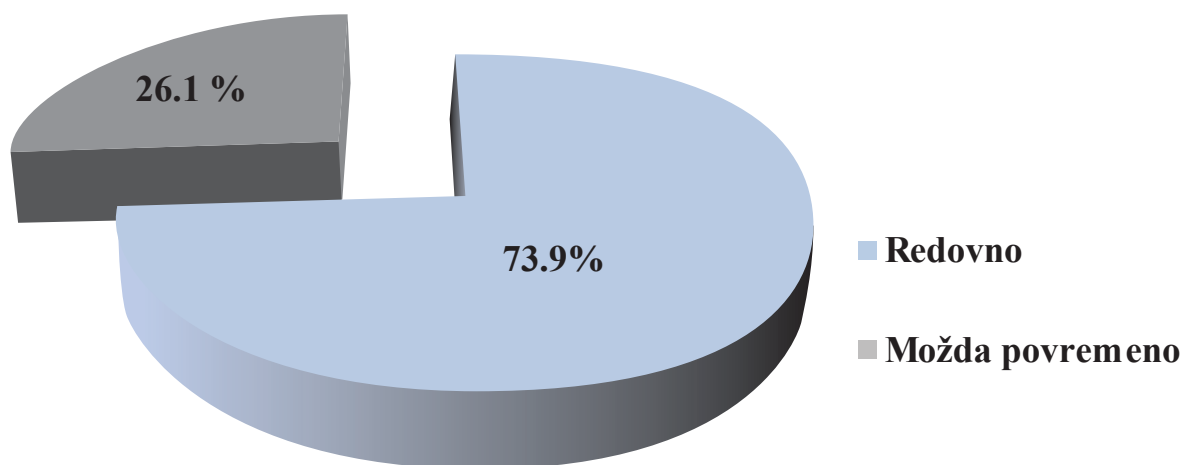
Grafikon 6. Učestalost *razloga zbog kojih je davanje krvi za ispitanike bilo prijatno*

Od ukupno 65 ispitanih DDK, samo njih 9 je odgovorilo da im je davalatstvo „teško palo“ i to najčešće zbog straha od igle (7.7%, N=5) (Grafikon 7).

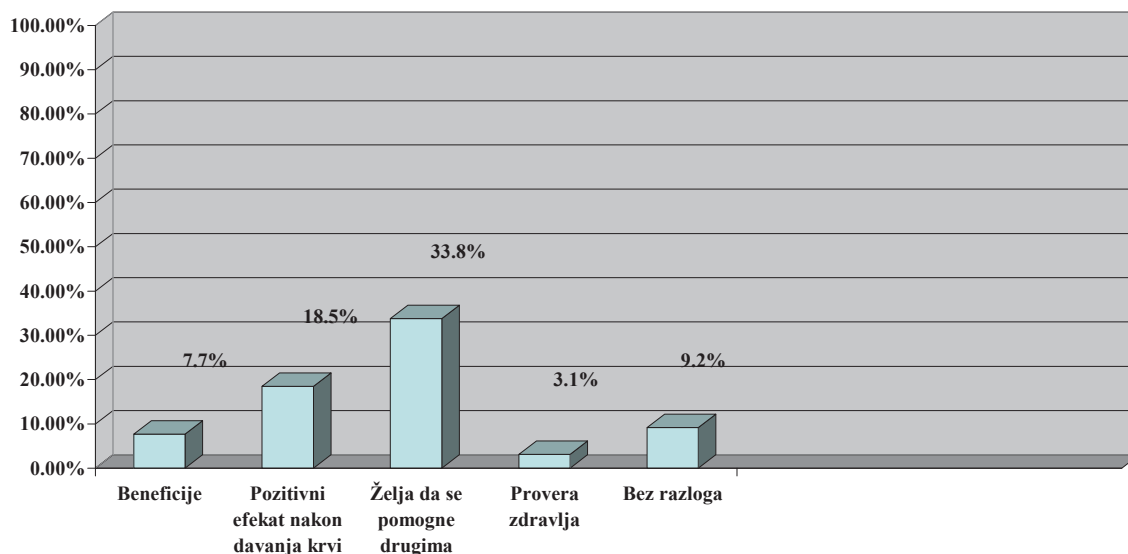
Grafikon 7. Učestalost razloga zbog kojih ispitanicima davanje krvi predstavlja poteškoću

Među našom populacijom DDK, 73.9% (N=48) se izjasnilo da bi nastavilo sa *redovnim dobrovoljnim davalaštvom krvi* (Grafikon 8).

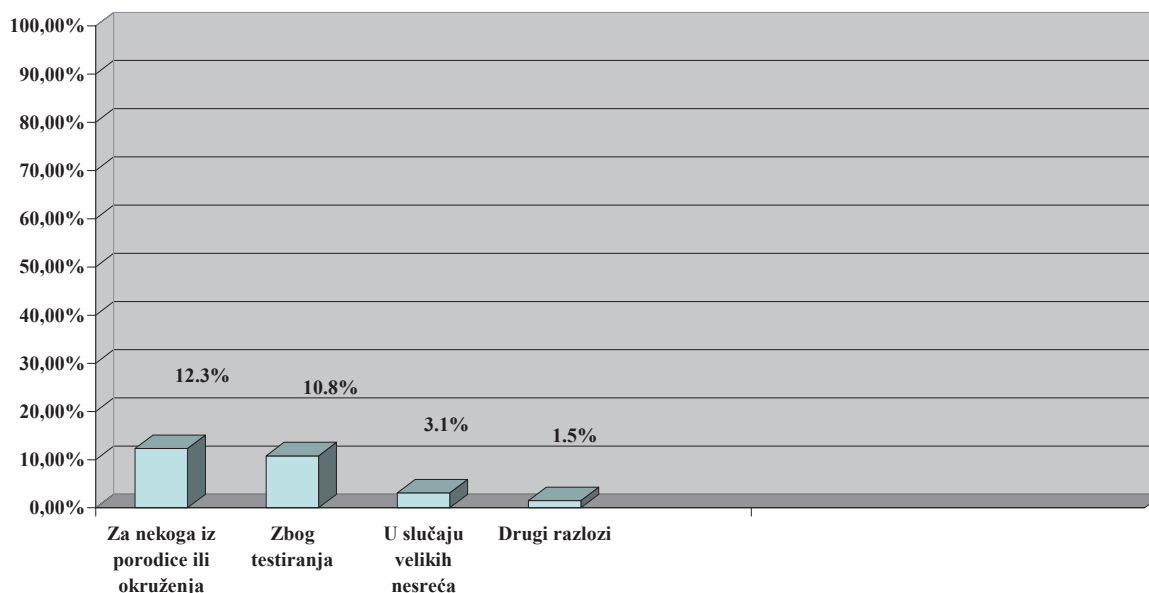
Grafikon 8. Učestalost odgovora na pitanje *da li bi nastavili sa redovnim dobrovoljnim davalaštvom krvi?*

Kao razlog su najčešće navodili želju da pomognu drugima (33.8%, N=22), ali i osećaj poboljšanog zdravstvenog stanja nakon davanja krvi (18.5%, N=12) (Grafikon 9).

Grafikon 9. Učestalost razloga zbog kojih bi ispitanici nastavili sa redovnim dobrovoljnim davanjem krvi

Preostali broj ispitanika, odgovorio je da bi sa dobrovoljnim davanjem krvi nastavio možda povremeno (26.1%, N=17) i to u slučaju da krv zatreba nekome iz porodice ili okruženja, odnosno u slučaju velikih nesreća (12.3%, N=8; 10.8% N=7, respektivno) (Grafikon 10).

Grafikon 10. Prikaz učestalosti razloga zbog kojih bi ispitanici možda povremeno nastavili sa redovnim dobrovoljnim davanjem krvi

Diskusija

U Srbiji je godišnje potrebno 300.000 jedinica krvi. 85% svih davalaca spada u višestruke DDK koji krv daruju 2 puta godišnje. Iako bi teorijski krv moglo da dâ 60% muškaraca i 50% žena, stvarni postotak ljudi koji daruju krv je manji. Broj dobrovoljnih davalaca krvi na 100 stanovnika je među evropskim zemljama najviši u Švajcarskoj (9.7%), dok u Srbiji taj procenat iznosi 3.5%. Procenjuje se da bi pojačanom motivacijom

i regrutacijom davaoca i u Srbiji postojali uslovi za razvijeno davalaštvo kakvo je u zapadnoevropskim zemljama, sa procentom davalaca od oko 5%. Međutim, za ovakve rezultate je potreban sistematičan i dugotrajan program koji bi uključio brojne društvene sfere.

U okviru naše studije, DDK su u proseku bile mlađe sredovečne, zaposlene osobe sa srednjom stručnom spremom. Ipak, u najvećem broju slučajeva, informacije o davalaštvu su stekli u krugu porodice i prijatelja, što bi značilo da su lični primer i poznavanje osobe koja je DDK, ključni u formiranju budućeg dobrovoljnog davaoca. Sa druge strane, velikom studijom italijanskih autora, koja se bavila ispitivanjem adolescenata na polju motivacije i prepreka za buduće dobrovoljno davalaštvo krvi, pokazano je da bi glavni razlog za donatorstvo bile situacije u kojima je krv hitno potrebna osobama iz bliskog okruženja. Interesatno je i da bi za buduće davaoce, najubedljivija poruka bila upravo ona koju upućuje DDK, ispred mogućnosti da na odluku o davalaštvu utiču roditelji ili medicinski eksperti¹¹. Odgovarajući motivacioni plan koji bi uključio pamflete sa izjavama DDK, objašnjenjem kome sve jedna jedinica donirane krvi može biti od pomoći, motivacioni govori i svedočenja donora, mogli bi da budu od velike pomoći u cilju regrutovanja budućih DDK. U prilog činjenici da se altruizam i empatija potenciraju kada je poznata situacija pacijenta kome se daruje krv, govori i rezultat naše studije, gde je najveći broj ispitanika prvi put donirao krv namenski.

Kao prepreke za dobrovoljno davalaštvo se u literaturi najčešće navode strah od igle i nedostatak entuzijazma da se poseti Služba za transfuziju krvi^{12,13}. Ovi rezultati su u skladu sa našom studijom koja je pokazala da je najčešća nelagodnost koju ispitanici vezuju za doniranje krvi, upravo ubod igle.

Uprkos tome, više od tri četvrtine intervjuisanih davalaca je odgovorilo da bi nastavili sa redovnim donatorstvom krvi. Altruizam je bio najčešći motiv, što je i u saglasnosti sa brojnim studijama evropskih centara (14-17). Tek 7.7% ispitanika bi krv darovalo zbog beneficija kao što su oslabadanje od participacije ili slobodni dani. Manje od četvrtine ispitanika je odgovorilo da bi sa davalaštvom nastavilo možda povremeno i to u situaciji da je krv potrebna nekome iz porodice ili okruženja.

Dobijeni rezultati govore u prilog tome da je davalaštvo u okviru naše lokalne zajednice u većini slučajeva zasnovano na altruizmu. Ipak, jasno je da bi se pojedinci češće odlučili da postanu DDK dodatnim približavanjem procesa darovanja krvi kao i svedočenjem samih davalaca i osoba kojima je transfuzija spasila život. Međutim, za sveobuhvatnije i preciznije rezultate potrebno je sprovesti studiju na većem broju ispitanika, što je budući cilj u promociji dobrovoljnog davalaštva krvi kao i u regrutovanju i zadržavanju postojećih DDK u našoj lokalnoj zajednici.

Literatura

1. Libek V, Gruden S, Ranković N, Popov Đ. Promocija davalaštva krvi – sadašnjost i budućnost. *Materia medica* 1995; 1:11:37-39.
2. Vučetić D, Izbor davalaca krvi i hemoprodukata. *Transfuziologija* 2003, urednik Balint B. 7:223-240.
3. Greinacher A, Fendrich K, Alpen U, et al: Impact of demographic changes on the blood supply: Mecklenburg-West Pomerania as a model region for Europe. *Transfusion* 2007; 47: 395-401.
4. Kort de W, Veldhuizen I: Donor Management Manula. Nijmegen, The Netherlands, DOMAINE project, 2010.
5. Veldhuizen I, Folléa G, de Kort W. Donor cycle and donor segmentation: new tools for improving blood donor management. *Vox Sang*. 2013 Jul;105(1):28-37.
6. Hollingsworth B, Wildman J. What population factors influence the decision to donate blood? *Transfus Med* 2004; 14: 9-12.
7. Veldhuijen IJ, Doggen CJ, Atsma F, et al. Donor profiles: demographic factors and their influence on the donor career. *Vox Sang* 2009; 97: 129-38.
8. Glynn SA, Kleinman SH, Schreiber GB, et al. Motivations to donate blood: demographic comparisons. *Transfusion* 2002; 42: 216-25.
9. Steele WR, Schreiber GB, Guiltinan A, et al. Role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. *Transfusion* 2008; 48: 43-54.
10. Godin G, Conner M, Sheeran P, et al. Determinants of repeated blood donation among new and experienced blood donors. *Transfusion* 2007; 47: 1607-15.

11. Zito E, Alfieri S, Marconi M, Saturni V, Cremonesi G. Adolescents and blood donation: motivations, hurdles and possible recruitment strategies. *Blood Transfus.* 2012 Jan;10(1):45-58.
12. Sojka BN, Sojka P. The blood donation experience: self-reported motives and obstacles for donating blood. *Vox Sang.* 2008 Jan;94(1):56-63.
13. Glynn SA, Schreiber GB, Murphy EL, Kessler D, Higgins M, Wright DJ, Mathew S, Tu Y, King M, Smith JW. Factors influencing the decision to donate: racial and ethnic comparisons.; *Retrovirus Epidemiology Donor Study. Transfusion.* 2006 Jun;46(6):980-90.
14. Misje AH, Bosnes V, Gasdal O, Heier HE. Motivation, recruitment and retention of voluntary non-remunerated blood donors: a survey-based questionnaire study. *Vox Sang* 2005; 89: 236-44.
15. Schreiber GB, Sharma UK, Wright DJ, et al. First year donation patterns predict long-term commitment for first-time donors. *Vox Sang* 2005; 88: 114-21.
16. Tscheulin DK, Lindenmeier J. The willingness to donate blood: an empirical analysis of socio-demographic and motivation-related determinants. *Health Serv Manage Res* 2005; 18: 165-74.
17. Hupfer M.E. Helping me, helping you: self-referencing and gender roles in donor advertising. *Transfusion* 2006; 46: 996-1005.

Autor za korespondenciju:
dr Ivana Simić,
Služba za transfuziju krvi, KBC Zemun,
Beograd, Vukova 9. Tel: 3772601
e-mail: transfuzija.kbczemun@gmail.com